

KMP.570.26.2019.RK

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji
Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia
Komisariatu Policji Warszawa – Ursynów
(wyciąg)**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 28 października 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Mechanizm) wizytował Pomieszczenie dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, zlokalizowane na terenie Komisariatu Policji Warszawa – Ursynów, ul. Janowskiego 7 (dalej: PdOZ, Izba).

W skład zespołu wizytującego wchodził: Magdalena Dziedzic i Rafał Kulas (prawnicy).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania zatrzymanych, by wzmocnić, jeśli to niezbędne, ich ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawić rekomendacje właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w zgodzie z odpowiednimi standardami organizacji międzynarodowych.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania PdOZ, przedstawionej przez asp. szt. Roberta Zawickiego (Naczelnika Wydziału Prewencji),
- oglądzie pomieszczeń PdOZ, w tym pokoi dla zatrzymanych i sanitariatów,
- rozmowie z osobami zatrzymanymi, w warunkach zapewniających poufność rozmowy,

- rozmowie z funkcjonariuszami Policji pełniącymi służbę w PdOZ,
- zapoznaniu się z wybraną dokumentacją - protokołami zatrzymań, kwitami depozytowymi, książką wizyt lekarskich, książką przebiegu służby, książką ewidencji osób umieszczonych w PdOZ, sprawozdaniami kontroli i nadzoru,
- wykonaniu dokumentacji fotograficznej wybranych pomieszczeń i dokumentacji.

Przedstawiciele KMPT poinformowali nadkom. Pawła Konopińskiego (Komendanta Komisariatu Policji Warszawa Ursynów) o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień. Ponadto po zakończeniu wizytacji poddano analizie dokumentację związaną z funkcjonowaniem PdOZ.

W trakcie wizytacji KMPT dokonał oceny traktowania osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunków materialnych miejsca zatrzymań, liczebności i kwalifikacji zawodowych personelu oraz funkcjonowania w praktyce podstawowych gwarancji prewencji tortur. W niniejszym raporcie uwzględniono jedynie te obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia zapobiegania torturom i innym formom złego traktowania osób zatrzymanych (pkt. 5). Raport wskazuje też problemy systemowe, wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt. 4).

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. zatrzymany, funkcjonariusz, pracownik cywilny, inna osoba) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej. Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakazuje, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Charakterystyka PdOZ

Wizytowany PdOZ przeznaczony jest dla kobiet i mężczyzn, zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia czynu zabronionego lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia. Przygotowany jest na przyjęcie 15 osób zatrzymanych.

W czasie wizytacji w PdOZ przebywały 4 osoby zatrzymane, w tym jedna kobieta.

4. Problemy systemowe

4.1. Obowiązek opieki funkcjonariuszy Policji nad osobami nietrzeźwymi

Zgodnie z informacją przekazaną przez Komendanta Komisariatu Policji Warszawa-Ursynów, w okresie od 01 stycznia 2018 r. do 31 października 2019 r. w PdOZ przebywały łącznie 3994 osoby, w tym 4 osoby doprowadzone w celu wytrzeźwienia¹. Tymczasem PdOZ nie są przygotowane do opieki nad osobami nietrzeźwymi. Nie zatrudniają bowiem lekarza, który mógłby udzielić doraźnej, profesjonalnej pomocy medycznej, w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia zatrzymanego. Funkcjonariusze ponoszą odpowiedzialność za bezpieczeństwo zatrzymanych, mogąc w sytuacji zagrożenia ich życia i zdrowia udzielić pierwszej pomocy przedmedycznej i wezwać pogotowie ratunkowe, licząc na skuteczność takiej interwencji. Takie rozwiązanie nie gwarantuje jednak w pełni bezpieczeństwa osób nietrzeźwych i wymaga zmian systemowych. Generuje też dodatkowe koszty ponoszone przez Policję, związane z opieką nad osobami nietrzeźwymi, m.in. zakup pościeli, dezynfekcję pomieszczeń. Ponadto możliwe problemy zdrowotne osób umieszczonych do wytrzeźwienia (np. epilepsja) oraz mogące pojawiać się trudne do przewidzenia reakcje organizmu (np. wymioty) sprawiają, że nadzór nad takimi osobami jest szczególnie absorbujący dla funkcjonariuszy i przy braku odpowiedniej obsady, trudny do pogodzenia z wykonywaniem innych obowiązków służbowych.

Powyższy problem ma charakter systemowy i był już sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich w raportach rocznych z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur². Kwesta ta na chwilę obecną nie doczekała się jednak odpowiednich rozwiązań systemowych.

4.2. Brak środków prawnych służących ochronie sygnalistów (ang. whistle-blower)

Skuteczne zapobieganie torturom wymaga stworzenia odpowiednich ram prawnych i kultury instytucjonalnej, które umożliwią funkcjonariuszom Policji zgłaszanie przypadków niewłaściwych zachowań ze strony ich współpracowników, bez ryzyka odwetu lub posądzenia o niełojalność wobec swojej grupy zawodowej.

¹ Zob. Pismo z dnia 13 listopada 2019 r., znak ZOS-654/19.

² Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2018 roku – s. 28.

Wizytacja KMPT pokazała, że w Policji w dalszym ciągu brak jest odpowiednich procedur, które zapewniłyby funkcjonariuszom poufny i bezpieczny sposób raportowania o przypadkach złego traktowania ze strony innych policjantów. Teoretycznie funkcjonariusz może poinformować o zdarzeniu swojego bezpośredniego przełożonego lub napisać notatkę służbową. Jednakże ten sposób raportowania sprawia, że funkcjonariusze obawiają się postrzegania swojej postawy jako nielojalności i ewentualnych, późniejszych konsekwencji. Delegacja KMPT odniosła też wrażenie, że sama Policja powinna włożyć wysiłek w budowę odpowiedniej kultury instytucjonalnej, która będzie zachęcać funkcjonariuszy do aktywnego przeciwdziałania niewłaściwemu traktowaniu oraz informowania o przypadkach przemocy w służbie.

Na potrzebę wprowadzenia w Polsce środków służących ochronie sygnalistów w Policji zwrócił uwagę Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)³, w raporcie z wizyty w 2013 r. Dostrzegł wówczas konieczność opracowania jasnego schematu raportowania przypadków złego traktowania osób zatrzymanych, odrębnym organom, znajdującym się poza strukturą jednostki, której taki incydent dotyczy oraz opracowania ram pozwalających na udzielenie prawnej ochrony sygnalistom⁴. Standard ten CPT rekomendował też podczas wizyt w innych krajach oraz w swoim ostatnim rocznym sprawozdaniu z działalności w 2018 r.⁵

Konieczność ochrony prawnej sygnalistów i promowania kultury uznającej ich ważną rolę w społeczeństwie podkreślają również Komitet Ministrów Rady Europy⁶, Parlament Europejski⁷ oraz organizacje pozarządowe.

Działalność sygnalistów może stanowić wczesne ostrzeżenie i pomoc w ujawnianiu nieprawidłowości, które w przeciwnym razie mogłyby pozostać ukryte oraz identyfikacji osób odpowiedzialnych za naruszenia⁸. Służą też samej organizacji, gdyż pomagają jej zrozumieć,

³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT).

⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 24.

⁵ Zob. Czternasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2004) 28, § 26; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, CPT/Inf (2013) 23, § 21; Raport CPT z wizyty w Macedonii, CPT/Inf (2016) 8, § 93; Raport CPT z wizyty w Bułgarii, CPT/Inf (2015) 36, § 14; Raport CPT z wizyty w Grecji, CPT/Inf (2016) 4, § 23; Raport CPT z wizyty w Niemczech, CPT/Inf (2017) 13, § 20; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, CPT/Inf (2017) 15, § 16; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71.

⁶ Zob. Protection of whistleblowers: recommendation CM/Rec (2014)7 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 30 April 2014 and explanatory memorandum.

⁷ Zob. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 24 października 2017 r. w sprawie uzasadnionych środków ochrony sygnalistów działających w interesie publicznym podczas ujawniania poufnych informacji posiadanych przez przedsiębiorstwa i organy publiczne (2016/2224(INI)).

⁸ Zob. Explanatory memorandum, Introduction. The importance of whistleblowing and protecting whistleblowers in Europe, pkt. 1 i 3.

że uczynienie procesu informowania o nieprawidłowościach łatwiejszym i bezpieczniejszym leży w jej interesie⁹.

Ma to szczególne znaczenie w przypadku służb egzekwujących prawo, albowiem niewłaściwe zachowanie funkcjonariusza może rzutować na wizerunek całej formacji oraz szacunek dla prawa i instytucji państwa. Wdrażanie wewnętrznych mechanizmów raportowania o nieprawidłowościach sprzyja zaś kreowaniu wysokich standardów obsługi i zarządzania ryzykiem¹⁰. Ochrona sygnalistów stanowi też narzędzie do usprawnienia mechanizmów kontrolnych¹¹.

O podjęcie działań zmierzających do zapewnienia skutecznej prawnej ochrony sygnalistów w służbach mundurowych i służbach specjalnych Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Prezesa Rady Ministrów 16 kwietnia 2018 r.¹²

4.3. Brak badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych

Nie wszyscy zatrzymani są badani przez lekarza. Policjanci kierują się w tej materii prawem krajowym. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych¹³ obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane:

- osoby żądające badania lekarskiego,
- posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego,
- oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia,
- kobiety karmiące piersią i w ciąży,
- osoby chore zakaźnie,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi,
- nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Pomimo, iż prawo krajowe nie określa takiego wymogu, w ocenie KMPT, obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane.

⁹ Tamże, pkt. 8.

¹⁰ Tamże, pkt. 9.

¹¹ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie ochrony sygnalistów Nr 1729 z 29 kwietnia 2010 r.

¹² Wystąpienie Generalne RPO do Prezesa Rady Ministrów Mateusza Morawieckiego z dnia 16 kwietnia 2018 r., znak KMP.570.1.2018.RK.

¹³ Zob. § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102).

Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)¹⁴ i CPT¹⁵.

Takie badanie chroni też samych funkcjonariuszy przed fałszywymi zarzutami ze strony osób zatrzymanych, że obrażenia powstały podczas ich pobytu pod nadzorem Policji. Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstraszająco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy.

Badanie lekarskie pozwoliłoby także na zdiagnozowanie u zatrzymanych dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji, w tym przeciwwskazań zdrowotnych do osadzenia. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób wywodzących się ze zmarginalizowanych grup społecznych, co może wiązać się z podwyższonym ryzykiem występowania zagrożeń zdrowia.

KMPT rekomenduje poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych.

4.4. Brak dostępu do obrońcy od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do obrońcy od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Do czasu więc wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania). Taka sytuacja stwarza wysokie ryzyko tortur.

¹⁴ Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

¹⁵ Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur, na co wskazują SPT i CPT¹⁶.

Obrońca pełni też pozytywną rolę w odniesieniu do jakości dochodzenia i profesjonalizmu funkcjonariuszy, poprawia relacje i współpracę między Policją i zatrzymanymi, co w rezultacie przynosi korzyści śledztwu¹⁷.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzani, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych¹⁸.

Zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzani lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki:

- przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy,
- w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych,
- niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzani lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawiają się przed tym sądem¹⁹.

¹⁶ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 39 oraz CAT/OP/UKR/3, § 50-52; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23; Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2011) 28, § 18-25.

¹⁷ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 10.

¹⁸ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1).

¹⁹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1).

Dzieci będące podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, z uwagi na fakt, iż wymagają szczególnego traktowania i nie zawsze są w stanie w pełni rozumieć i śledzić postępowanie karne, powinny korzystać z pomocy adwokata z urzędu, jeśli dziecko lub podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej nie zapewni takiej pomocy we własnym zakresie²⁰.

W opinii Komitetu ONZ Przeciwko Torturom (CAT) osoby zatrzymane w Polsce są pozbawione w praktyce, możliwości kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, od chwili zatrzymania, w tym przed pierwszym przesłuchaniem przez organy ścigania. Komitet wskazał na konieczność podjęcia przez polskie władze skutecznych środków, w celu zagwarantowania wszystkim zatrzymanym podstawowych gwarancji procesowych od samego początku pozbawienia wolności, zgodnie ze standardami międzynarodowymi. Wskazał również na potrzebę implementacji do polskiego prawa dyrektywy Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r., jak również do zapewnienia w praktyce zawartych tam wytycznych²¹.

5. Obszary wymagające poprawy

5.1. Traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy

Podczas wizytacji delegacja KMPT nie uzyskała informacji mogących wskazywać, że osoby zatrzymane są umyślnie traktowane w nieodpowiedni sposób. W ocenie KMPT zmiany wymaga jednak praktyka realizacji kontroli osobistych osób przyjmowanych do PdOZ. Delegacja ustaliła, że kontroli takiej są poddawane wszystkie osoby zatrzymane, przed ich osadzeniem w PdOZ. Polega ona na etapowym rozebraniu się zatrzymanego i wykonaniu przysiadu. Czynność odbywa się w niemonitorowanym pomieszczeniu, w obecności jednego funkcjonariusza. Kontroli kobiet dokonują funkcjonariuszki pełniące służbę w Komisariacie.

KMPT stoi na stanowisku, że kontrola osobista nie powinna być stosowana rutynowo wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka.

Analogiczny standard rekomenduje CPT, który podkreśla, że osoby zatrzymane powinny być przeszukiwane w celu zapewnienia bezpieczeństwa własnego i funkcjonariuszy.

²⁰ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U.U.E.L.2016.132.1).

²¹ Zob. Committee against Torture, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, 29 August 2019, CAT/C/POL/CO/7, pkt. 16.

Kontroli osobistej nie powinny być jednak poddawane rutynowo wszystkie osoby zatrzymane, z uwagi na fakt, iż jest to środek bardzo inwazyjny i potencjalnie poniżający. Kontroli należy dokonywać tylko wtedy, gdy istnieją uzasadnione podstawy, by podejrzewać, że osoba zatrzymana mogła ukryć przedmioty niebezpieczne, lub które mogą być dowodem popełnienia przestępstwa, a ponadto zwykle przeszukanie nie doprowadzi do ich wykrycia²². Ponadto przy kontroli powinien być obecny więcej niż jeden funkcjonariusz jako ochrona zarówno dla osób zatrzymanych, jak i personelu. Osoby dokonujące kontroli powinny być tej samej płci, co kontrolowany²³.

CPT wskazuje też, by kontrola była realizowana w sposób dwuetapowy w celu zminimalizowania poczucia zażenowania osoby kontrolowanej. Osoby poddawane kontroli osobistej nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań²⁴. W tym zakresie zalecenie CPT jest realizowane.

Zgodnie z ustawą o Policji funkcjonariusz powinien dokonać kontroli osobistej w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej oraz w zakresie niezbędnym w danych okolicznościach do zrealizowania celu dokonywanej kontroli. Podczas sprawdzenia, osoba kontrolowana powinna być częściowo ubrana. Policjant powinien w pierwszej kolejności sprawdzić część odzieży, a przed sprawdzeniem kolejnej części umożliwić osobie kontrolowanej włożenie odzieży już sprawdzonej²⁵.

KMPT rekomenduje:

- zaprzestanie praktyki rutynowej kontroli osobistej zatrzymanych przed ich umieszczeniem w PdOZ. Kontrola osobista powinna być stosowana jedynie w wyjątkowym, uzasadnionym specyfiką sytuacji przypadku i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka;
- w przypadkach gdy taka kontrola jest niezbędna, jej realizację w sposób dwuetapowy (zatrzymany powinien mieć możliwość ubrania partii odzieży przed zdjęciem kolejnej);

²² Zob. Raporty CPT z wizyty w Czechach: CPT/Inf (2019) 23, § 31 i CPT/Inf (2015) 18, § 22; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2017) 16, § 37; Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2011) 26, § 19.

²³ Zob. Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2017) 16, § 37; Raport CPT z wizyty w Czechach, CPT/Inf (2015) 18, § 22; Raport CPT z wizyty w Kosowie, CPT/Inf (2011) 26, § 19.

²⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Norwegii, CPT/Inf (2019) 1, § 37.

²⁵ Zob. Art. 15d ust. 2 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r., poz. 161).

- obecność przy realizacji kontroli osobistej co najmniej dwóch funkcjonariuszy tej samej płci co kontrolowany (w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobie kontrolowanej i funkcjonariuszom);
- przypomnienie funkcjonariuszom aktualnie obowiązujących przepisów dotyczących realizacji kontroli osobistej, w szczególności zaś uprawnienia osób zatrzymanych do żądania sporządzenia protokołu z przeprowadzenia kontroli osobistej i możliwości wniesienia zażalenia na sposób jej przeprowadzenia²⁶.

Zmiany wymaga również praktyka stosowania kajdanek wobec osób zatrzymanych. W rozmowach z przedstawicielami KMPT zatrzymani sygnalizowali bowiem, że w czasie transportu na komisariat i do PdOZ pozostawali skuci kajdankami (w niektórych przypadkach z rękami skutymi z tyłu), mimo iż znajdowali się w części pojazdów policyjnych przeznaczonej dla osób zatrzymanych i pozostawali pod nadzorem funkcjonariuszy. Delegacja KMPT odniosła wrażenie, że kajdanki są stosowane rutynowo na czas transportu, bez dokonania indywidualnej oceny ewentualnego zagrożenia i ryzyka.

KMPT stoi na stanowisku, że rutynowe stosowanie kajdanek wobec osób doprowadzanych i konwojowanych stwarza ryzyko nadużyć i złego traktowania. Dlatego też konieczne są systemowe działania ze strony kierownictwa Policji, ukierunkowane na poszanowanie praw człowieka i respektowanie przez funkcjonariuszy zasad konieczności i proporcjonalności. Otrzymane sygnały uzasadniają bowiem podejrzenie, że może dochodzić w tym obszarze do nadużyć.

Zgodnie z ustawą o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej kajdanek można użyć m.in. w celu zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia oraz prewencyjnie, w celu zapobieżenia ucieczce i objawom agresji lub autoagresji²⁷. Niezależnie jednak od powodów stosowania, ich użycie powinno mieć charakter indywidualny, być proporcjonalne do stopnia zagrożenia i niezbędne, dla osiągnięcia celu określonego w ustawie. Wybierając środek przymusu bezpośredniego funkcjonariusz powinien wybrać ten, który wywołuje jak najmniejszy poziom dolegliwości u zatrzymanego²⁸.

KMPT chciałby przywołać w tym miejscu standardy międzynarodowe dotyczące analizowanej problematyki. Zgodnie z zaleceniami SPT stosowanie wszelkich środków bezpieczeństwa (w tym kajdanek) powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka,

²⁶ Tamże, art. 15d ust. 9, 10 i 11.

²⁷ Zob. art. 11 pkt. 9, 1-11, 13 i 14; art. 13 ust. 1, art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1834).

²⁸ Zob. art. 6 ust. 1 w zw. z art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

realizowanej na podstawie jasnych i określonych proceduralnie kryteriów. Kajdanki i inne instrumenty przymusu powinny być stosowane tylko wtedy, gdy nie jest dostępna lepsza forma kontroli rzeczywistego ryzyka i usuwane tak szybko, jak to możliwe. Kajdanki nie powinny być stosowane z uwagi na status osoby pozbawionej wolności, ani też jako środek dyscyplinujący²⁹.

Profilaktyczne stosowanie kajdanek w czasie transportu zatrzymanych krytykuje również CPT³⁰. W jego ocenie kajdanki nie powinny być stosowane jako zasada w czasie transportu (najlepiej, by konwojowani byli przewożeni w bezpiecznych furgonetkach, co eliminuje konieczność zakładania kajdanek podczas podróży)³¹. Ich użycie powinno być uzasadnione oceną ryzyka w konkretnym przypadku, kiedy ich zastosowanie wydaje się absolutnie konieczne. Powinny być wówczas stosowane w sposób, który eliminuje ryzyko zranienia osoby konwojowanej³².

O tym, że kajdanki nie powinny być stosowane automatycznie podczas każdego transferu zatrzymanych, mówią też eksperci z Uniwersytetu w Essex. Zwracają oni uwagę na konieczność przeciwdziałania ewentualnym fizycznym uszczerbkom pasażerów, które mogą wystąpić, gdy są oni skuci, a pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi. Stosowanie kajdanek ogranicza bowiem zdolność zatrzymanych do ochrony przed upadkiem³³.

KMPT zaleca stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno związane i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne.

²⁹ Zob. Raport SPT z wizyty w Chile, CAT/OP/CHL/1, § 44-46; Raport SPT z wizyty w Rumunii, CAT/OP/ROU/1, § 104-105; Raporty SPT z wizyt na Ukrainie: CAT/OP/UKR/3, § 84; CAT/OP/UKR/1, § 12 i 132; Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-112; Raport SPT z wizyty w Brazylii, CAT/OP/BRA/3, § 16.

³⁰ Zob. Raport CPT z wizyty we Francji, CPT/Inf (2017) 7, § 13; Raport CPT z wizyty na Cyprze, CPT/Inf (2018) 16, § 15; Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT/Inf (2017) 1, § 13; Raport CPT z wizyty w Belgii, CPT/Inf (2018) 8, § 18; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 8; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2017) 9, § 14; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53; Raport CPT z wizyty na Gibraltarze, CPT/Inf (2015) 40, § 11; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28; Raport SPT z wizyty w Chile, CAT/OP/CHL/1, § 45-46.

³¹ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Irlandii, CPT/Inf (2007) 40, § 101; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2006) 28, § 23; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, CPT/Inf (2006) 20, § 126; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

³² Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

³³ Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, February 2017, Use of restraints, s. 57.

5.2. Minimalne gwarancje prewencji tortur

a) Powiadomienie o zatrzymaniu

Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Takie zawiadomienie powinno nastąpić niezwłocznie po zatrzymaniu i po każdym przeniesieniu z jednego miejsca zatrzymania do innego. Datę, godzinę i tożsamość zawiadomionej osoby należy też odnotować w dokumentacji (np. protokole zatrzymania). Osoby zatrzymane powinny też otrzymać zwrotną informację, czy wiadomość o ich zatrzymaniu została przekazana wskazanej osobie³⁴.

Delegacja ustaliła, że powyższe prawo jest respektowane w praktyce. Uprawnienie to jest jednak realizowane wyłącznie przez funkcjonariuszy Policji, niezależnie od powodu zatrzymania i charakteru czynu zabronionego, o którego popełnienie jest podejrzewana zatrzymana osoba. Ponadto w protokołach zatrzymania nie zawsze odnotowana była informacja o powiadomieniu wybranej osoby o zatrzymaniu (wpisano jedynie treść żądania zatrzymanego). Zatrzymani nie zawsze wiedzieli też, czy ich prośba o poinformowanie bliskich została zrealizowana.

W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu), zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania uzasadnia aż tak restrykcyjne środki ostrożności, zaś brak kontaktu z osobą bliską (szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy) może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie informacji o sposobie złego traktowania, co może skutkować podjęciem odpowiedniej interwencji.

Zgodnie z zasadami ONZ niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób

³⁴ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 37-38 oraz CAT/OP/UKR/3, § 45-46; Raport SPT z wizyty w Mongolii, CAT/OP/MNG/1, § 45-46; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23-24; Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 66.

według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana³⁵.

KMPT zaleca umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji. W przypadku wykonania tego obowiązku, należy odnotować w dokumentacji ten fakt (z datą, godziną, imieniem i nazwiskiem osoby zawiadomionej i podpisem funkcjonariusza) oraz przekazać zwrotną informację zatrzymanemu, że jego wniosek został zrealizowany.

b) Prawo do informacji

Prawo do informacji stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja cudzoziemców, którzy najczęściej nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce.

Zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE należy pisemnie pouczyć zatrzymanego, w języku dla niego zrozumiałym, o przysługujących mu prawach procesowych i przysługujących środkach zaskarżenia. Pouczenie powinno nastąpić niezwłocznie po pozbawieniu wolności³⁶. Osoby nie władające językiem polskim powinny otrzymać tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla zapewnienia ich zdolności do wykonywania swojego prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania karnego³⁷.

Znaczenie prawa do informacji podkreślają też SPT i CPT. SPT rekomenduje, by każda osoba pozbawiona wolności była już na początku zatrzymania informowana ustnie i pisemnie o powodzie jej zatrzymania oraz prawach, które jej przysługują. Pouczenie powinno być

³⁵ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

³⁶ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2012.142.1).

³⁷ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2010.280.1).

dokonane w języku, który zatrzymany może zrozumieć, sam zaś fakt odnotowany w dokumentacji³⁸.

CPT wskazuje, że wszystkie osoby zatrzymane powinny być w pełni informowane o przysługujących im fundamentalnych prawach, od samego początku pozbawienia wolności (czyli od chwili, gdy nakazuje się im pozostanie w jednostce Policji). Szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć treść przysługujących im praw. Obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach Policji³⁹.

Osoby z którymi członkowie delegacji KMPT odbyli poufne rozmowy wskazywały, że funkcjonariusze nie pouczyli ich w sposób zrozumiały o przysługujących im prawach. Otrzymali jedynie protokół zatrzymania i druk pouczeń zatrzymanego w postępowaniu karnym, nie rozumiejąc w pełni znaczenia praw, które im przysługują. Niektórzy z zatrzymanych sygnalizowali, że nie mieli wystarczającego czasu na zapoznanie się z treścią protokołu zatrzymania, a będąc pod nadzorem Policji odczuwali presję i bali się zadawać dodatkowe pytania, by nie prowokować sytuacji konfliktowych.

Delegacja KMPT miała też zastrzeżenia do sposobu dokumentowania pouczeń o przysługujących prawach w przypadku cudzoziemców, nie władających językiem polskim. W analizowanej dokumentacji brak było bowiem informacji o języku, w którym komunikuje się zatrzymany. Jednocześnie funkcjonariusze nie korzystali z pomocy tłumacza, a zarówno protokoły, jak i oświadczenia podpisywane przez zatrzymanych, sporządzone były w języku polskim.

KMPT rekomenduje:

- zapewnienie, by wszystkie osoby zatrzymane były informowane o przysługujących im prawach, od samego początku pozbawienia wolności. Pouczenie powinno nastąpić poprzez udzielenie w chwili zatrzymania jasnej, ustnej informacji, która następnie dopiero powinna być uzupełniona o informację pisemną. Policjanci powinni upewnić się, że zatrzymany rozumiał swoje prawa. Powinien mieć też czas na przeczytanie protokołu przed jego podpisaniem. W razie konieczności funkcjonariusze powinni udzielić zatrzymanemu dodatkowych, ustnych wyjaśnień.

³⁸ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 35-36.

³⁹ Zob. Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 28.

- w przypadku zatrzymania cudzoziemca należy odnotować w dokumentacji, w jakim języku komunikuje się zatrzymany, czy posługuje się on językiem polskim oraz w jakim języku i w jaki sposób nastąpiło tłumaczenie. Jeśli zatrzymany nie posługuje się językiem polskim należy przetłumaczyć mu treść protokołu oraz pouczyć go o prawach i obowiązkach, w sposób dla niego zrozumiały. Wszelkie podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia powinny być tłumaczone na język dla nich zrozumiały. W przypadku problemów z komunikacją należy korzystać z pomocy tłumacza, niezależnie od podstawy zatrzymania. Tłumaczenie dokumentów przez tłumacza powinno być odnotowywane na dokumencie (z podpisem i pieczętą).

Delegacja KMPT zwróciła też uwagę na niekompletną listę adwokatów wykonujących zawód na terenie właściwości Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie, znajdującą się w dyżurce PdOZ. Lista ta zawierała jedynie wykaz adwokatów których nazwiska zaczynają się na literę A. Na wydruku widnieje data – 19 kwietnia 2014 r., co budzi wątpliwości co do aktualności wykazu. Ponadto brak było wykazu radców prawnych, uprawnionych do wykonywania zawodu obrońcy, w rozumieniu Kodeksu postępowania karnego⁴⁰. Z rozmów z zatrzymanymi wynikało, że nie są oni informowani o istnieniu takiej listy.

W celu zwiększenia skuteczności dostępu do obrońcy KMPT zaleca:

- uzupełnienie i uaktualnienie listy adwokatów wykonujących zawód na terenie właściwości Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie;
- sporządzenie listy radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie;
- informowanie o istnieniu powyższych list osób umieszczanych w PdOZ i udostępnianie ich tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci.

Powyższy standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji⁴¹. Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych,

⁴⁰ Zob. art. 82 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

⁴¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf (2017) 27, § 15.

w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej na posterunkach Policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników⁴².

Komitet ONZ Przeciwko Torturom (CAT) w uwagach końcowych, dotyczących realizacji przez Polskę Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur⁴³, wskazał na obowiązki informacyjne policjantów w tym zakresie. Komitet podkreślił, że Polska powinna podjąć skuteczne środki ,w celu zapewnienia wszystkim zatrzymanym, zgodnie z prawem i w praktyce, wszystkich podstawowych gwarancji prawnych od samego początku ich pozbawienia wolności, zgodnie z międzynarodowymi standardami. Funkcjonariusze na posterunkach Policji powinni być świadomi swojej odpowiedzialności za dostarczenie osobom uprawnionym do pomocy prawnej finansowanej przez państwo, listy dyżurnych adwokatów i radców prawnych⁴⁴.

Warto podkreślić, że powyższe rozwiązanie nie pociąga za sobą dużych nakładów finansowych, co w odniesieniu do jego zapobiegawczego charakteru i skuteczności przemawia za jego bezzwłocznym wprowadzeniem.

5.3. Materialne warunki zatrzymania

Stan materialny pomieszczeń i odzieży dla osób zatrzymanych wizytujący ocenili pozytywnie. Na stanie jednostki brak było jednak zastępczych biustonoszy dla osadzonych w PdOZ kobiet (te prywatne są zatrzymanym zabierane przed osadzeniem w celi ze względów bezpieczeństwa). Niezależnie od powodów takiego działania, ingeruje ono w sferę intymności zatrzymanych kobiet i potęguje stres związany z samym faktem zatrzymania.

Zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych, osoba przyjęta do PdOZ korzysta z własnej odzieży, bielizny i obuwia. Wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja, w której przedmioty te nie nadają się do użytku lub jeżeli ich używanie jest niedopuszczalne ze względów higienicznych⁴⁵.

⁴² Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

⁴³ Zob. Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r., Nr 63, poz. 378).

⁴⁴ Zob. Committee against Torture, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, 29 August 2019, CAT/C/POL/CO/7, pkt. 15 b) i 16 b).

⁴⁵ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach,

KMPT zaleca zakup staników jednorazowych i ich wydawanie zatrzymanym kobietom, w przypadku odebrania prywatnej bielizny.

W trakcie wizyty delegacja KMPT została poinformowana o planach budowy nowego komisariatu, w miejsce obecnie funkcjonującego. Budowa miała rozpocząć się w grudniu 2019 r. i potrwać około dwóch lat. Do tego czasu PdOZ miał zostać wyłączony z użytkowania.

KMPT zwraca się do Komendanta Stołecznego Policji o przekazanie szczegółowych informacji dotyczących budowy nowej siedziby Komisariatu, w tym jego zakresu oraz terminu rozpoczęcia i zakończenia prac budowlanych.

5.4. Personel

KMPT widzi potrzebę merytorycznego wsparcia funkcjonariuszy pełniących służbę w PdOZ, w postaci szkoleń. Z informacji uzyskanych od Komendanta Komisariatu Policji Warszawa Ursynów wynika, że w okresie od 01 stycznia 2018 r. do 31 października 2019 r., w ramach doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy, przeprowadzono 2 szkolenia na temat metod i form wykonywania zadań w PdOZ. Ponadto w listopadzie 2019 r. jednego funkcjonariusza skierowano do udziału w kursie specjalistycznym, realizowanym przez Centrum Szkolenia Policji w Legionowie⁴⁶.

KMPT rekomenduje włączenie do szkoleń i kursów policyjnych zagadnień związanych z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka i prewencji tortur, Protokołem stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu i udzielaniem pierwszej pomocy.

Szkolenie funkcjonariuszy jest bowiem, jak wskazuje SPT, mechanizmem zapobiegania torturom. Powinno ono obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach, mieć charakter prewencyjny, przekrojowy oraz zawierać zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu⁴⁷.

pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi izb (Dz. U. z 2012, poz. 638); załącznik nr 1, § 9 ust. 1 i 2.

⁴⁶ Zob. Pismo z dnia 13 listopada 2019 r., znak ZOS-654/19.

⁴⁷ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

Również w opinii CPT systematyczne szkolenia funkcjonariuszy są elementem kluczowym dla poprawy praktyk policyjnych⁴⁸. Dla profesjonalizmu działań funkcjonariuszy i przeciwdziałania torturom konieczne są szkolenia z zakresu:

- standardów ochrony praw człowieka⁴⁹,
- użycia siły zgodnie z zasadami legalności, konieczności i proporcjonalności⁵⁰,
- zapobiegania i minimalizowania użycia przemocy w kontekście zatrzymania⁵¹,
- umiejętności dochodzeniowych (w tym technik prowadzenia rozmów i przesłuchań) z należyтым uwzględnieniem wieku, płci, stanu zdrowia, niepełnosprawności lub innych cech, które sprawiają, że osoby objęte dochodzeniem są szczególnie narażone na niewłaściwe zachowania⁵²,
- komunikacji interpersonalnej, która w ocenie CPT, doprowadzi do zmniejszenia napięć i pozwoli funkcjonariuszowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc⁵³.

CPT podkreśla również istotną rolę profosów w kontekście prewencji tortur w Policji. Oddzielenie różnych zadań policyjnych i utworzenie wyspecjalizowanej grupy funkcjonariuszy ds. nadzoru nad osobami zatrzymanymi, może zdaniem Komitetu, prowadzić do ich większej specjalizacji, profesjonalizmu, skuteczności, zwiększenia poczucia odpowiedzialności za osoby, nad którymi sprawują nadzór oraz przełamania poczucia źle pojętej solidarności zawodowej, która często uniemożliwia funkcjonariuszom wypowiedanie się przeciwko innym policjantom, w przypadkach złego traktowania osób zatrzymanych⁵⁴. Oznacza to konieczność wspierania rozwoju tej grupy funkcjonariuszy przez ich środowisko pracy, które uznaje ich istotny wkład w profesjonalne funkcjonowanie każdej służby policyjnej⁵⁵.

KMPT rekomenduje też zapoznanie policjantów z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania*

⁴⁸ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 21.

⁵² Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 71; . Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Grecji, CPT/Inf (2017) 25, § 66.

⁵³ Zob. Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 59-60.

⁵⁴ Zob. Dwudziesty Ósmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2019) 9, § 83 i 84.

⁵⁵ Tamże, § 84.

albo karania (Protokołem Stambulskim). Stosowanie tego dokumentu rekomenduje sygnatariuszom OPCAT - SPT⁵⁶.

Protokół Stambulski zawiera m.in. standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur oraz wskazówki dotyczące prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach o tortury, np. w zakresie metodyki przesłuchań ofiary i świadka, pozyskiwania i zabezpieczania dowodów rzeczowych (w tym dowodów natury medycznej), informacji które należy pozyskać w toku śledztwa, gromadzenia i analizowania dokumentacji. Zwraca też uwagę na psychiczne skutki tortur i ryzyko retraumatyzacji ofiary. Powyższy podręcznik będzie zatem cennym narzędziem szkoleniowym policjantów.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Komisariatu Policji Warszawa-Ursynów:

- 1) Poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych;
- 2) Zaprzestanie praktyki rutynowej kontroli osobistej zatrzymanych przed ich umieszczeniem w PdOZ. Kontrola osobista powinna być stosowana jedynie w wyjątkowym, uzasadnionym specyfiką sytuacji przypadku i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka;
- 3) W przypadkach, gdy kontrola osobista osoby przyjmowanej do PdOZ jest niezbędna, jej realizację w sposób dwuetapowy (zatrzymany powinien mieć możliwość ubrania partii odzieży przed zdjęciem kolejnej);
- 4) Obecność przy realizacji kontroli osobistej co najmniej dwóch funkcjonariuszy tej samej płci co kontrolowany (w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobie kontrolowanej i funkcjonariuszom);
- 5) Przypomnienie funkcjonariuszom aktualnie obowiązujących przepisów dotyczących realizacji kontroli osobistej, w szczególności uprawnień osób zatrzymanych do żądania sporządzenia protokołu z przeprowadzenia kontroli osobistej i możliwości wniesienia zażalenia na sposób jej przeprowadzenia;

⁵⁶ Zob. Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport z wizyty SPT na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 46-48; Raport SPT z wizyty w Brazylii, CAT/OP/BRA/1, § 38-39.

- 6) Stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne;
- 7) Umożliwienie osobom zatrzymanym samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu przetrzymywania, a tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, realizację tego prawa za pośrednictwem funkcjonariusza Policji;
- 8) W przypadku zawiadomienia wybranej osoby o zatrzymaniu, należy odnotować ten fakt w dokumentacji (z datą, godziną, imieniem i nazwiskiem osoby zawiadomionej i podpisem funkcjonariusza) oraz przekazać zwrotną informację zatrzymanemu, że jego wniosek został zrealizowany;
- 9) Zapewnienie, by wszystkie osoby zatrzymane były informowane o przysługujących im prawach, od samego początku pozbawienia wolności. Pouczenie powinno nastąpić poprzez udzielenie w chwili zatrzymania jasnej, ustnej informacji, która następnie dopiero powinna być uzupełniona o informację pisemną. Policjanci powinni upewnić się, że zatrzymany zrozumiał swoje prawa. Powinien mieć on również czas na przeczytanie protokołu przed jego podpisaniem. W razie konieczności funkcjonariusze powinni udzielić zatrzymanemu dodatkowych, ustnych wyjaśnień;
- 10) Odnotowanie w dokumentacji, w jakim języku komunikuje się zatrzymany cudzoziemiec, czy posługuje się on językiem polskim oraz w jakim języku i w jaki sposób nastąpiło tłumaczenie. Jeśli zatrzymany nie posługuje się językiem polskim należy przetłumaczyć mu treść protokołu oraz pouczyć go o prawach i obowiązkach, w sposób dla niego zrozumiały. Wszelkie podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia powinny być tłumaczone na język dla nich zrozumiały. W przypadku problemów z komunikacją należy korzystać z pomocy tłumacza, niezależnie od podstawy zatrzymania. Tłumaczenie dokumentów przez tłumacza powinno być odnotowywane na dokumencie (z podpisem i pieczętką);
- 11) Uzupełnienie i uaktualnienie listy adwokatów wykonujących zawód na terenie właściwości Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie oraz sporządzenie listy radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o istnieniu powyższych list osób umieszczanych w PdOZ i udostępnianie ich tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci;

- 12) Zakup staników jednorazowych i ich wydawanie zatrzymanym kobietom, w przypadku odebrania prywatnej bielizny;
- 13) Włączenie do szkoleń i kursów policyjnych zagadnień związanych z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka i prewencji tortur, Protokołem stambulskim, komunikacją interpersonalną, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu i udzielaniem pierwszej pomocy.

II. Komendantowi Stołecznemu Policji:

- 1) Zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych.

Ponadto Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur na podstawie art. 20 OPCAT zwraca się do Komendanta Stołecznego Policji o przekazanie szczegółowych informacji dotyczących budowy nowej siedziby Komisariatu, w tym jego zakresu i terminu rozpoczęcia i zakończenia prac budowlanych (pkt. 5.3. raportu).